

UNIVERSITY OF CAMBRIDGE LOCAL EXAMINATIONS SYNDICATE
General Certificate of Education Advanced Level

SANSKRIT

9606/1

PAPER 1. Prescribed Texts

MAY/JUNE SESSION 2003

Additional materials:
Answer paper

TIME 3 hours

INSTRUCTIONS TO CANDIDATES

Write your name, Centre number and candidate number in the spaces provided on the separate answer paper.

Answer **all** questions.

Write your answers on the answer paper provided.

If you use more than one sheet of paper, fasten the sheets together.

INFORMATION FOR CANDIDATES

The maximum number of marks for each question is shown in brackets [ ] at the end of each question.

When questions require answers in continuous English prose, candidates are reminded that the assessment criteria include the ability to organise and present information, ideas, descriptions and arguments clearly and logically, with correct use of grammar, punctuation and spelling.

This question paper consists of 12 printed pages.

- (i) आसीद्राजा नलो नाम वीरसेनसुतो बली ।
 उपपन्नो गुणैरिष्टै रूपवानश्वकोविदः ॥
 अतिष्ठन्मनुजेन्द्राणां मूर्ध्नि देवपतिर्यथा ।
 उपर्युपरि सर्वेषामादित्य इव तेजसा ॥
 ब्रह्मण्यो वेदविच्छूरो निषधेषु महीपतिः । 5
 अक्षप्रियः सत्यवादी महानक्षौहिणीपतिः ॥
 ईप्सितो नरनारीणामुदारः संयतेन्द्रियः ।
 रक्षिता धन्विनां श्रेष्ठः साक्षादिव मनुः स्वयम् ॥
 तथैवासीद्विदर्भेषु भीमो भीमपराक्रमः ।
 शूरः सर्वगुणैर्युक्तः प्रजाकामः स चाप्रजः ॥ 10
 स प्रजार्थे परं यत्नमकरोत्सुसमाहितः ।
 तमभ्यगच्छद्ब्रह्मर्षिर्दमनो नाम भारत ॥

- (a) Translate lines 5–8, '*brahmanyō ..... manuḥ svayam*'. [10]
 (b) Explain the significance of '*aśvakovidah*' (line 2) and of '*akṣapriyah*' (line 6) for the story of Nala as it develops. [4]
 (c) Translate and identify the following compounds:
 (i) '*manujendraṇām*' (line 3)
 (ii) '*aprajah*' (line 10)
 (iii) '*prajārthe*' (line 11) [6]

- (ii) दमयन्तीं तु कौरव्य वीरसेनसुतो नृपः ।
 आश्वामयद्वरारोहां प्रहृष्टेनान्तरात्मना ॥
 यत्त्वं भजसि कल्याणि पुमांसं देवसंनिधौ ।
 तस्मान्मां विद्धि भर्तारमेवं ते वचने रतम् ॥
 यावच्च मे धरिष्यन्ति प्राणा देहे शुचिस्मिते ।
 तावत्त्वयि भविष्यामि सत्यमेतद्व्रवीमि ते ॥
 दमयन्तीं तथा वाग्भिरभिनन्द्य कृताञ्जलिः ॥
 तौ परस्परतः प्रीतौ दृष्ट्वा त्वग्निपुरोगमान् ।
 तानेव शरणं देवाञ्जगमतुर्मनसा तदा ॥
 वृते तु नैषधे भैम्या लोकपाला महौजसः ।
 प्रहृष्टमनसः सर्वे नलायाष्टौ वरान्ददुः ॥
 प्रत्यक्षदर्शनं यजे गतिं चानुत्तमां शुभाम् ।
 नैषधाय ददौ शक्रः प्रीयमाणः शचीपतिः ॥

5

10

- (a) Translate lines 5 to 9, '*yāvacca . . . . manasā tadā*' [10]
- (b) To whom do the following epithets refer:
 (i) '*kauravya*' (line 1)
 (ii) '*virasenasutaḥ*' (line 1)
 (iii) '*bhaimī*' (line 10) [6]
- (c) Scan lines 12 and 13. [4]

[Total: 40/2 = 20 marks]

Turn over

- (i) यथा चायं मृगो मम बन्धुस्तथा भवानपि । मृगोऽ
 ब्रवीत् । किमनेनोत्तरोत्तरेण । सर्वैरेकत्र विश्रम्भालापैः
 सुखमनुभवद्भिः स्थीयताम् । यतः ।
 न कश्चित्कस्य चिन्मित्रं न कश्चित्कस्य चिद्रिपुः ।
 व्यवहारेण मित्राणि जायन्ते रिपवस्तथा ॥ 5
 काकेनोक्तम् । एवमस्तु । अथ प्रातः सर्वे यथाभिमतदेशं
 गताः । एकदा निभृतं मृगालो ब्रूते । सखे मृग ।
 एतस्मिन्नेव वनैकदेशे सम्यपूर्णं क्षेत्रमस्ति । तदहं त्वां
 तत्र नीत्वा दर्शयामि । तथा कृते सति मृगः प्रत्यहं
 तत्र गत्वा सम्यं खादति ॥ 10

- (a) Translate lines 1 to 5, '*yathā . . . . ripavastathā*'. [8]
 (b) Translate and identify the following compounds:
 (i) '*yathābhimatadeśam*' (line 6)
 (ii) '*sasyapūrṇam*' (line 8) [6]
 (c) What happens to the jackal in the end? [2]

- (ii) तेनोक्तम् । अहं तावज्जलाशयान्तरं गच्छामि । इत्युक्त्वा
स हृदान्तरं गतः । अपरेण प्रत्युत्पन्नमतिनाम्ना मत्स्ये-
नाभिहितम् । भाविन्यर्थे प्रमाणाभावात्कुत्र मया गन्तव्यम् ।
तदुत्पन्ने कार्ये यथाकार्यमनुष्ठेयम् । ततो यद्भविष्येणोक्तम् ।

यदभावि न तद्भावि भावि चेन्न तदन्यथा ।

5

इति चिन्ताविषयोऽयमगदः किं न पीयते ॥

ततः प्रातर्जालेन बद्धः प्रत्युत्पन्नमतिर्मृतवदात्मानं संदर्श्य
स्थितः । ततो जालादपसारितः स्थलाद्गुत्प्लुत्य गम्भीरं
नीरं प्रविष्टः । यद्भविष्यश्च धीवरैः प्राप्तो व्यापादितः ।
अतोऽहं ब्रवीमि । अनागतविधातेत्यादि ॥

10

- (a) Translate lines 1 to 3, '*tenoktam . . . . gantavyam*'. [6]
- (b) What are the names of the other two fish, and what do these names mean? (lines 4 and 10) [4]
- (c) What is the significance of the final phrase, '*anāgatavidhātetyādi*', and how does it form a characteristic example of one of the structural motifs of the Hitopadeśa? [4]

[Total: 30/2 = 15 marks]

Turn over

3 *Manu*

- (i) सर्वेषामपि चैतेषां वेदस्मृतिविधानतः ।
 गृहस्थ उच्यते श्रेष्ठः स त्रीनेतान्बिभर्ति हि ॥
 चतुर्भिरपि चैवैतैर्नित्यमाश्रमिभिर्द्विजैः ।
 दशलक्षणको धर्मः सेवितव्यः प्रयत्नतः ॥
 धृतिः क्षमा दमोऽस्तेयं शौचमिन्द्रियनिग्रहः ।
 धीर्विद्या सत्यमक्रोधो दशकं धर्मलक्षणम् ॥

5

(a) What are the four orders of society referred to in line 1? Why is the *grhastha* said to be the best (line 2)?

[5]

(b) Translate lines 3 to 6, '*caturbhirapi . . . dharmalakṣaṇam*'.

[10]

- (ii) राजभिः कृतदण्डास्तु कृत्वा पापानि मानवाः ।
निर्मलाः स्वर्गमायान्ति सन्तः सुकृतिनो यथा ॥

आरभेतैव कर्माणि श्रान्तः श्रान्तः पुनः पुनः ।
कर्माण्यारभमाणं हि पुरुषं श्रीनिषेवते ॥

ख्यापनेनानुतापेन तपसाऽध्ययनेन च ।
पापकृन्मुच्यते पापात्तथा दानेन चापदि ॥

5

- (a) Translate lines 1, 2, 5 and 6, '*rājabhiḥ . . . . yathā*' and '*khyāpanena . . . . cāpadi*'. [10]
- (b) How does the first verse (lines 1 and 2) conform with the teaching of *pāpa* and *puṇya*? [2]
- (c) Why does the second verse (lines 3 and 4) form an interesting balance to what is usually thought of in the West as 'oriental fatalism'? [3]

[Total: 30/2 = 15 marks]

Turn over

4 *Bhagavad Gītā*

- (i) यज्ञार्थात्कर्मणोऽन्यत्र लोकोऽयं कर्मबन्धनः ।
तदर्थं कर्म कौन्तेय मुक्तसङ्गः समाचर ॥

प्रकृतेः क्रियमाणानि गुणैः कर्माणि सर्वशः ।
अहङ्कारविमूढात्मा कर्ताहमिति मन्यते ॥

- (a) Translate lines 1 and 2, '*yajñārthāt . . . . samācara*'. [6]
(b) Translate the compound '*ahankāravimūḍhātma*' (line 4). [3]
(c) Give a short account of the 'guṇas' (line 3). [3]

- (ii) दम्भो ऽर्पोऽभिमानश्च क्रोधः पारुष्यमेव च ।
 अज्ञानं चाभिजातस्य पार्थ संपदमासुरीम् ॥
 दैवी संपद्विमोक्षाय निबन्धायासुरी मता ।
 मा शुचः संपदं दैवीमभिजातोऽसि पाण्डव ॥

इति ते ज्ञानमाख्यातं गुह्याद्गुह्यतरं मया ।
 विमृश्यैतदशेषेण यथेच्छसि तथा कुरु ॥

5

- (a) Translate lines 1 to 4, '*dambho . . . . pāṇḍava*': [10]
- (b) Briefly state four major teachings that Kṛṣṇa has given to Arjuna, in the course of his discourse of the Bhagavad Gītā, which might merit the title '*guhyādgūhyataram*' (line 5). [8]

[Total: 30/2 = 15 marks]

Turn over

5 *Upaniṣads*

- (i) द्वा सुपर्णा सयुजा सखाया
 समानं वृक्षं परिषस्वजाते ।
 तयोर्न्यः पिप्पलं स्वाद्वत्त्य-
 नश्चन्नन्यो अभिचाकशीति ॥

समाने वृक्षे पुरुषो निमग्नो-
 ऽनीशया शोचति मुह्यमानः ।
 जुष्टं यदा पश्यत्यन्यमीशमस्य
 महिमानमिति वीतशोकः ॥

5

- (a) Translate lines 1 to 4, '*dvā suparṇā . . . . abhicākaśīti*'. [6]
- (b) What are the means recognised by the Vedic tradition for the attainment of the vision of the Divine spoken of in lines 7 and 8? [3]

- (ii) इहैव सन्तोऽथ विद्वस्तद्वयं न चेदवेदिर्महती विनष्टिः ।
ये तद्विदुरमृतास्ते भवन्त्यथेतरे दुःखमेवापियन्ति ॥

मनसैवानुद्रष्टव्यं नेह नानाऽस्ति किञ्चन ।
मृत्योः स मृत्युमाप्नोति य इह नानेव पश्यति ॥

- (a) Translate lines 1 and 2, '*ihaiva . . . . evāpiyanti*'. [5]
- (b) Translate and explain the philosophical implications of the following phrases:
(i) '*mṛtyoḥ sa mṛtyumāpnoti*' (line 4)
(ii) '*ya iha nāneva paśyati*' (line 4) [6]

[Total: 20/2 = 10 marks]

Turn over

अशोच्यानित्यादि । न शोच्या अशोच्या भीष्मद्रोणादयः
 सद्वृत्तत्वात्परमार्थरूपेण च नित्यत्वात्, तानशोच्यानन्व-
 शोचोऽनुशोचितवानसि ते म्रियन्ते मन्निमित्तमहं तैर्विनाभूतः
 किं करिष्यामि राज्यसुखादिनेति । त्वं प्राज्ञवादान् प्रजा-
 वतां बुद्धिमतां वादांश्च वचनानि च भाषसे । तदेतन्मौढ्यं 5
 पांडित्यं च विरुद्धमात्मनि दर्शयस्युन्मत्त इवेत्यभिप्रायः ।
 यस्माद्गतासूनगतप्राणान्मृतान् अगतासूनगतप्राणाञ्जीवितश्च
 नानुशोचन्ति पंडिता आत्मज्ञाः । पण्डा आत्मविषया बुद्धि-
 र्येषां ते हि पंडिताः “पांडित्यं निर्विद्य” इति श्रुतेः ॥

- (a) There are many techniques used in this passage to explain the text being commented on. Identify three of these. [6]
- (b) Translate lines 1 to 4, '*śocyā bhiṣmadroṇādayaḥ . . . rājyasukhādīnā*'. [4]

[Total: 10/2 = 5 marks]